Aprenent ciutadania transformativa

Encara que provenen de contextos distints, els articles d'este monogràfic tenen en comú l'interés pel treball amb grups comunitaris. Tenen per objectiu compartir coneixements amb potencial suficient per a provocar l'acció transformativa en àrees urbanes. La iniciativa de RIZOMA FREIREANO de dedicar un número a les iniciatives dels moviments socials urbans i a les seues pràctiques d'aprenentatge mentre que les xarxes mundials es preparen per a l'Assemblea Mundial d'Habitants (la Declaración de Madrid) que previsiblement tindrà lloc a Dakar (Senegal) al gener del 2011, és molt oportuna. El procés que condueix a l'Assemblea Mundial d'Habitants compta amb el suport de més de 350 organitzacions de més de 40 països de tots els continents, vinculades a la Carta dels Principis de l'FSM[1] i a la Carta de Sant Salvador, així com a l'Assemblea Mundial d'Habitants (Mèxic, octubre del 2000) i a l'Assemblea Mundial de Ciutadans per la Solidaritat i la Responsabilitat Mundial (Lille, França, octubre del 2001). Un tema crucial en un procés com este és el de com narrar, com enregistrar i com posar a l'abast, localment i globalment, les pràctiques transformatives dels moviments urbans. Així com mostren els articles d'este número, estes narratives són també una forma d'impactar en el procés de presa de decisions i en les eleccions que condueixen a les accions transformatives, a més d'impactar també en les fonts de legitimitat i en les conseqüències que es deriven de les esmentades eleccions. Ajuden els lectors a entendre les formes d'operar dels moviments urbans i les maneres que tenen els grups minoritaris de poder millorar les seues accions integrant en les pràctiques estes fonts de coneixement generades en altres experiències.

Estes pràctiques van més enllà del simple concepte legal de ciutadania. Exigeixen una noció de ciutadania multidimensional, dinàmica, contextual i contestada.

La seua multidimensionalitat inclou l'èmfasi en l'estatus legal i en la dimensió del "ser membre"; la identitat i la qüestió de la pertinença; les actituds cíviques, els valors i els comportaments; i la mateixa dimensió de l'acció que es reflecteix en el compromís, el suport i la pràctica.

Així com mostren estos articles, les qüestions i els significats dominants relacionats amb la noció de ciutadania canvien al llarg del temps i en funció de les característiques locals, per això s'hi assigna un concepte altament dinàmic i contextual que desemboca en una gran diversitat de reivindicacions i demandes. I des de les perspectives dels moviments socials urbans es manté probablement com

una noció contestada, ja que tots ells formulen i exposen opinions i reaccions diverses en relació a la legitimitat de les demandes que efectuen els distints grups de ciutadans.

Més en concret, estos articles formulen la qüestió de quin tipus de coneixement factual i procedimental es necessita per a afavorir la participació efectiva en la presa de decisions i en processos polítics més amplis, incloent-hi les maneres d'influir en els mecanismes polítics reals i en els mecanismes per a influir en els que prenen les decisions (Schugurensky, 2002).

Dos dels articles estan directament relacionats amb les activitats internacionals de la Universitat Popular Urbana (UPU) de l'Aliança Internacional d'Habitants. En "Producció de coneixements, com a praxi de lluita política i social?", Reynals, Crudi i Surian presenten l'UPU als lectors i exposen els principis i resultats principals de la metodologia de "coproducció de coneixement", basada en les narratives personals i col·lectives, i desenvolupada en la universitat de Buenos Aires en col·laboració amb grups comunitaris, com es va reclamar en les dos primeres Reunions Internacionals de l'UPU, "Construint la Universitat Popular Urbana a Amèrica Llatina" a Buenos Aires (Argentina), al maig del 2006, i a Santo Domingo (República Dominicana), a l'abril del 2007. L'article de Stefano Collizzolli fa referència a esta última trobada i tracta algunes qüestions metodològiques relacionades amb el projecte de vídeo participatiu, centrant-se en el procés de producció de vídeos recolzat per la UPU, que va tindre lloc a Santo Domingo. És un exemple de la metodologia del vídeo participatiu desenvolupada per ZaLab en diverses activitats internacionals al llarg dels últims anys. El vídeo que es pot visionar en este número és un exemple de les activitats de vídeo participatiu descrites en l'esmentat article.

Des d'una perspectiva freireana, les activitats mencionades anteriorment es podrien situar en el marc de l'Educació Popular. Este punt de vista queda explícit en l'article de Jade Percassi, "Educació Popular i Moviments Populars: emancipació i canvi de cultura política a través de la participació i l'autogestió", escrit en col·laboració amb el *Centro de Estudo, Pesquisia e Açao em Educaçao Popular* de la universitat de São Paulo (Brasil). L'article destaca la falta de literatura específica sobre moviments socials i educació popular.

Tant esta dimensió com la qüestió de la dimensió "rural" en les pràctiques de les comunitats urbanes són tractades per Dave Richards en "Empujando las fronteras". L'article canvia l'èmfasi d'este número a Amèrica Llatina per a acostar-lo tant a la seua dimensió global com a la comunitat local de Redding (Regne Unit), i

 Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

comparteix els resultats de projectes com “From the margins to the Mainstream: making the global dimensió sustainable”, que intenta anar més enllà de les aportacions intensives dins d’una xicoteta xarxa d’escoles per a donar la mà als polítics locals i estimular-los a comprometre’s amb la responsabilitat d’incorporar i afavorir la ciutadania global i la dimensió global en les seues circumscripcions, i a canviar les pràctiques d’escoles i professorat; o “Growing our futures”: un teulada verda que va comptar amb la participació de Paul Barney, un dissenyador *permacultor* local, per a dissenyar assentaments humans sostenibles a través de l’ecologia i el disseny.

Una característica clau de les pràctiques descrites en estos articles és el seu intent de ser activitats “horitzontals”, és a dir, no jeràrquiques. Estos grups han triat treballar de forma participativa i tenint en compte la sostenibilitat de la comunitat a llarg termini. Demostren que són conscients que esta sostenibilitat depén del desenvolupament del capital humà i social, i que implica un examen sobre la pròpia situació de partida i la presa en consideració d’iniciatives de base, reconeixent que totes les persones, més enllà de la seua cultura formal i de la seua condició social, tenen un coneixement remarcable del que els rodeja i són perfectament capaços d’analitzar i avaluar la seua situació.

Bibliografia

Schugurensky, D. (2002), “Transformative learning and transformative politics”, in Sullivan E., Morrell A., O’Connor M.A., (eds.), “Expanding the Boundaries of Transformative Learning”, Pàg. 59-76, New York

Notes

[1] La Carta de Principis del Fòrum Social Mundial es va redactar l’any 2001, immediatament després del primer FSM. Consta de 14 principis, que van ser adoptats a São Paulo el 9 d’abril del 2001 per les organitzacions que componen el Comité Organitzador del Fòrum Social Mundial, i que posteriorment van ser aprovats amb modificacions pel Consell Internacional del Fòrum Social Mundial de

 Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

10 de juny del 2003:

1. El Fòrum Social Mundial és un **espai obert de trobada** per al pensament reflexiu, el debat democràtic d'idees, la formulació de propostes, el lliure intercanvi d'experiències i la interconnexió per a

l’acció efectiva, integrat per grups i moviments de la societat civil que s’oposen al neoliberalisme i a la dominació del món pel capital i per qualsevol forma d’imperialisme, i que estan compromesos en la construcció d’una societat planetària que treballe per unes relacions

fructíferes entre la Humanitat i entre esta i la Terra.

2. El Fòrum Social Mundial de Porto Alegre va ser un esdeveniment localitzat en el temps i en l'espai. Des d'ara, amb la seguretat proclamada a Porto Alegre que "**un**

altre món és possible”, s’ha convertit en un procés permanent de busca i construcció d’alternatives que no es pot reduir als esdeveniments que el recolzen.

3. El Fòrum Social Mundial és un **procés mundial**.

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/aprenent-ciutadania-transformativa/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

Totes les trobades que es realitzen com a part d'este procés tenen una dimensió internacional.

4. Les alternatives acordades en el Fòrum Social Mundial s'oposen al procés de globalització tutelat per les grans

corporacions mundials i pels governs i les institucions internacionals al servici dels interessos d'estes corporacions, amb la complicitat dels governs nacionals. Estan dissenyades per a assegurar que la **globalització en la solidaritat** prevaldrà com una nova etapa en la

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/aprenent-ciutadania-transformativa/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

història mundial. Esta globalització en la solidaritat respectarà els drets humans universals, i tots els drets dels ciutadans –Hòmens i dones- de totes les nacions, i del medi ambient, i descansarà en sistemes internacionals democràtics i institucions al servici de la justícia

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/aprenent-ciutadania-transformativa/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

social, la igualtat i la sobirania dels pobles.

5. El Fòrum Social Mundial reuneix i **vincula** només a organitzacions i moviments de la societat civil de tots els països del món, **però no intenta ser un cos representatiu de**

la societat civil mundial.

6. En les reunions de l'or Social Mundial no es delibera en representació del Fòrum Social Mundial com a cos. Ningú, doncs, serà autoritzat a expressar, en representació de qualsevol de les

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/aprenent-ciutadania-transformativa/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

edicions del Fòrum, posicions que pretenguen ser les de tots els participants. Als participants en el Fòrum no se'ls exigirà que prenguen decisions com a cos, per mitjà del vot o per aclamació, sobre declaracions o propostes per a l'acció que els impliquen a tots, o

a la majoria, i que tinguen la intenció de ser enteses com a posicions establides pel Fòrum com a cos. Així, doncs, **no és un camp de disputa de poder** entre els participants en les reunions, ni tampoc intenta constituir l'única opció d'interrelació i acció entre les

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/aprenent-ciutadania-transformativa/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

organitzacions i els moviments que hi participen.

7. No obstant això, les organitzacions o grups d'organitzacions que participen en les reunions del Fòrum han de tindre assegurat el dret, durant estes reunions, a

deliberar sobre les declaracions o les accions sobre les quals vagen a prendre’s decisions, ja siga de forma individual o en coordinació amb altres participants. El Fòrum Social Mundial es compromet a **difondre àmpliament estes decisions en els termes acordats**,

sense direccionar-les, jerarquitzar-les, censurar-les o restringir-les, sinó presentant-les com a deliberacions de les organitzacions o grups d'organitzacions que van prendre estes decisions.

8. El Fòrum Social Mundial és un

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/aprenent-ciutadania-transformativa/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

context plural, diversificat, no confessional, no governamental i no associat a cap partit polític que, de forma descentralitzada, vincula a organitzacions i moviments compromesos amb l'acció concreta des del nivell local fins al nivell internacional per a

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/aprenent-ciutadania-transformativa/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

construir un altre món.

9. El Fòrum Social Mundial serà sempre un fòrum obert al pluralisme i a la diversitat d'activitats i formes de compromís de les organitzacions i moviments que decidisquen participar-hi, així

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/aprenent-ciutadania-transformativa/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

com també a la diversitat de gèneres, etnicitats, cultures, generacions i capacitats físiques, sempre que acaten esta Carta de Principis. Ni les representacions de partits polítics, ni les organitzacions militars poden participar en el Fòrum. Els líders governamentals i

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/aprenent-ciutadania-transformativa/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

els membres de les assemblees legislatives que accepten els compromisos d'esta Carta poden ser invitats a participar-hi a títol personal.

0. El Fòrum Social Mundial **s'oposa a totes les visions totalitàries i reduccionistes de**

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/aprenent-ciutadania-transformativa/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

l’economia, del desenvolupament i de la història i a l’ús de la violència com a mitjà de control social de l’Estat. Defensa el respecte pels Drets Humans, les pràctiques de democràcia autèntica, la democràcia participativa, les relacions pacífiques, en igualtat i

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/aprenent-ciutadania-transformativa/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

solidaritat, entre persones, ètnies, gèneres i pobles, i condemna qualsevol forma de dominació i qualsevol forma de dominació d'una persona sobre una altra.

1. Com a fòrum de debat, el Fòrum Social Mundial és

un moviment d'idees que promou la reflexió i la circulació transparent dels resultats d'esta reflexió sobre els mecanismes i els instruments de dominació del capital, sobre els mitjans i les accions de resistència i superació d'esta

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/aprenent-ciutadania-transformativa/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

dominació, i sobre les alternatives proposades per a resoldre els problemes d'exclusió i de desigualtat social que el procés de la globalització capitalista, amb les seues dimensions racistes, sexistes i destructores del medi ambient, està creant tant internacionalment

com en cada un dels països.

2. Com a marc per a l'intercanvi d'experiències, el Fòrum Social Mundial promou la comprensió i el **reconeixement mutu** entre totes les organitzacions i moviments participants, i

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/aprenent-ciutadania-transformativa/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

atorga un valor especial a l'intercanvi entre ells, especialment en tot allò que la societat està construint a propòsit de l'activitat econòmica i de l'acció política per a determinar les necessitats les persones i respectar la naturalesa, tant ara, en el present,

com per a les generacions futures.

3. Com a context per a les interrelacions, el Fòrum Social Mundial pretén enfortir i **crear nous vincles nacionals i internacionals entre organitzacions i**

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/aprenent-ciutadania-transformativa/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

moviments socials que –tant en la vida pública com en la privada– augmenten la capacitat de resistència social no violenta al procés de deshumanització que pateix el món i a la violència de l'Estat, i donarà més força a les mesures humanitzadores posades en pràctica

 Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

per estos moviments i organitzacions.

4. El Fòrum Social Mundial és un procés que estimula les organitzacions i els moviments participants a situar les seues accions des del nivell local al nivell nacional, i a afavorir la

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/aprenent-ciutadania-transformativa/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

participació activa en contextos internacionals, com l'assumpte de ciutadania planetària que és, i a introduir en l'agenda global les pràctiques de canvi induïdes que s'estiguen experimentant en la construcció d'un món nou en la solidaritat.

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/aprenent-ciutadania-transformativa/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual